

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΙ ΖΩΗ

(Συνέχεια, ἴδε φυλ. ΙΓ').

IV

Ἡ αἰφνίδιος καὶ ἀστραπαία λάμψις διασπεντος ἀστέρος ἢ πρὸς στιγμὴν φωτίζουσα γωνίαν τινα τοῦ ἀνεφύλου καὶ ἀστερόεντος οὐρανοῦ, κατὰ τὰς πρωτοπλάστους ἐκείνας νύκτας τοῦ θέρους ἐν Ἑλλάδι, αὕτη μόνη δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν πλανώδη ἀναζωπύρην τῆς ἐλπίδος μου, τὴν ὑπολανθάνουσαν ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς τὴν Ζωὴν ἐπιστολῇ μου. Καθὼς δὲ, σθεννυμένης τῆς ἀκτίνος ἐκείνης, ὁ πρὸς στιγμὴν φωτισθεὶς οὐρανὸς ἐπανακάμπτει εἰς τὴν προ-

ad majorem claritatem perventurum esse, spondeo;... ego vero qui candidissimum præclari adolescentis ingenium, non secus quam egregiam doctrinam, valde diligo, omni ejus honore et incremento lætabor. Niebuhrius, in præfatione ad Flavii Merobaudis carmina, ed. 2, p. 13. 'Ο δὲ σωφρότατος Waltz: Leopardius, comes recanatensis, vir in his litteris inter Italos facile princeps. Waltz, in epistola critica ad Boissonadium.— Παραλείπομεν ἕτερα ἐπιφανῆ δείγματα ὑπολήψεως, ὡς ἀφιερώσεις σπουδαιοτάτων βιβλίων καὶ πλείστα ἄλλα, ἀπονεμηθέντα αὐτῷ μάλιστα δεκαεξαετῇ ὑπὸ τῶν ἡγητόρων τῆς γερμανικῆς γραμματολογίας.

Σ. Ζ. Α. Συνεχίζοντες εὐχαρίστως τὴν ἐνεκα θλιβεροῦ δυστυχήματος διακοπεῖσαν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ιουλίου δημοσίευσιν τοῦ ἱστορήματος τοῦ ἀξιοτίμου ἡμῶν συναδέλφου, Κ.ου Φ. Καρρὲρ, ἐκπορίζομεν πρὸς αὐτὸν δημοσίᾳ τὴν εὐγνωσύνην μας καθὼς μὴ θελήσαντα νὰ στερήσῃ τὸ περιοδικὸν τῆς ἐξακολούθησεως τοῦ ἔργου τούτου.

τέραν αὐτοῦ κατάστασιν, τοιοιτοτρόπως ὑπέσφρεψεν ἡ καρδίᾳ μου εἰς τὸν πρῶτον αὐτῆς ζόφον, εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς ἀπελπισίαν.

Ἦλπισα πρὸς στιγμὴν ὁ τάλας νὰ ἐπαναγάγῃ τὰ πράγματα εἰς τὴν πρῶτην αὐτῶν θέσιν, καί, εἰ δυνατόν, νὰ ἐπανακτήσω τὸν ἀπολεσθέντα θησαυρόν μου! Ἦλπισα νὰ λυτρώσω τὴν Ζωὴν μου, ὡς ἐλπίζει ὁ ναυαγὸς νὰ σωθῇ ἀναρριχώμενος ἐπὶ περιπλευρούσης τε θραυσμένης σανίδος τοῦ ναυαγίσαντος πλοίου του· ἀλλ' ὡς αἰφνης, θραυσμένης τῆς σαθρᾶς σανίδος, ἀπόλλυται ὁ δυστυχὴς, ἔρμαιον γιγνόμενος τοῦ ἀδυσωπῆτου πελάγους, οὕτω καὶ ἐγὼ, ἀπαρηθείσης ἀπ' ἐμοῦ τῆς τελευταίας ταύτης σανίδος τῆς ἐλπίδος μου, ἐντελὲς κατεποντίσθην, ὑποκούψας εἰς τὴν ἀγχαλὶ θέλῃσιν τοῦ ἀμειλίχτου πεπωμένου, τὸ δόποῖον μὴ ἱκανοποιηθὲν ἔτι ἐπὶ τῇ ἥττῃ καὶ ἀπωλείᾳ μου, κατειρνευόμενον δὲ τὴν ἀδυναμίαν μου, κατὰ πρόσωπον μοι ἔρριπτε τὸ ἀπόλυτον καὶ ἄλογον ἐκείνου σοῦτως θέλω. Ἡ εἰμαρμένη λοιπὸν ἐθέσπισε τὴν καταστροφὴν, καὶ τίς ἐσσεταί ποτε ἱκανὸς νὰ μεταβάλῃ ἢ νὰ μετριάσῃ τὰ σχεδὸν πάντοτε ἄλογα θεσπίματά της! Οὐτε ὑπῆρξεν, οὐτε ἔστι ἡ ἀνάγκη ποτὲ οὐδεὶς· ὁ δὲ θνητὸς ἄκων ὀφείλει νὰ ὑφίσταται τὴν ἀναισθησίαν ταύτην πάλιν. Ὅφείλει νὰ κινήσῃ ἄνευ γογγυσμοῦ τὸν αὐχένι, νὰ ὑποτάσσῃται, νὰ μὴ ἀνθίσταται εἰς τὰ θελήματα τοῦ ἀνηλεοῦς τούτου κυρίαρχου, νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ἐκτελῇ, ὡς ὑπακούει καὶ ἐκτελεῖ ὁ κτηνωδὸς δούλος Ἀσιανοῦ τινος δεσπότης ἐπιτακτικὰ ἐκείνου προστάγματα, ἢ ἄνευ συζητήσεως, ἄνευ σκέψεως ἢ συστάσεως δὲν συγχωρεῖται, ἢ σκέψις ἐπιτρέπεται. Ἄν δὲ ποτε εὐρεθῇ ἀπὸ γεμόνευτός τις ἄνθρωπος, ὅστις θαρροῦς ἐπὶ τὸ λογικόν, δι' οὗ παρὰ τὴν φύσεως ἐπροικίσθη, καὶ ἀναλογιζόμενος ὅτι τοῦτο δὲν τῷ ἐχορηγήθη πολυτελείας χάριν, θελήσῃ ν' ἀνέυρῃ τὰς

φορμάς, ἐπιθυμήσῃ νὰ διερευνήσῃ τὰς αἰτίας τῶν μυστηρίων τούτων, οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν! οὗτος τίθεται ἐκτὸς τοῦ νόμου, εἶναι ἀποστάτης, πρέπει ν' ἀποθάνῃ! Ἄς μὴ τολμήσῃ δὲ νὰ εἴπῃ τις ὅτι τὰ τοιαῦτα εἶναι παραλογισμοὶ ἢ τῆς ἀγανακτοῦσης καρδίας μου οἱ ἀπαίσιαι φθόγγοι, διότι ἐν τοῖς φθόγγοις τούτοις πιστῶς ἀνακεφαλαιοῦνται ὅλος ὁ ἀνθρώπινος βίος, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία ἀπασα συνοψίζεται εἰς τὰς ἀκολουθούσας δύο λέξεις «ΑΓΝΟΙΑ—ΑΔΥΝΑΜΙΑ.» Δύναται λοιπὸν νὰ δοθῇ ἡ περὶ ὅλων τούτων ἐξήγησις; Μηδὲν, μηδὲν, μηδὲν. Ἐν τῷ κόσμῳ ἐλπίς δὲν ὑπάρχει, ἡ γὰρ δὲν ὑφίσταται. Ἀλλ' ἄρα γε τὸ εὐκαίον καὶ τὸ καλὸν, ὑφίστανται ταῦτα τοῦλάχιστον; Ἀχ! καὶ τούτων δυστυχῶς, ἃς τὸ ὁμολογήσωμεν, οἰκτρῶς ἀμοιροῦμεν. Ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης λοιπὸν ἡ ἐλπίς μᾶς ἐγκαταλείπει, ἡ ὑπαρξὶς μας εἶναι μηδὲν, αἱ πράξεις καὶ τὰ ἔργα, ἐν οἷς τοσοῦτον κομποροημονοῦμεν, εἰς τὸ μηδὲν καὶ ταῦτα ἀπολήγουσι! τί θέλομεν δὲν ἡξέυρομεν, τί πράττομεν ἀγνοοῦμεν. Ἐν δὲ τῇ ἀπογοῇ μας ἀπογοῶμεν τὰς ἀγκάλας εἰς τὴν ὑστάτην ἡμῶν ἐλπίδα, καὶ εἰς ταύτην προσκυλλώμενοι, προχωροῦμεν ὑπομένοντες, καὶ τὴν μέλλουσαν ἡμῶν εὐδαιμονίαν προσδοκῶντες ἐκ τῆς μελλούσης ὑπαρξεως. Πλὴν καὶ αὕτη, φεῦ! ἄγνωστος δι' ἡμᾶς εἶναι. Τὸ μόνον βέβαιον, τὸ μόνον ἀναμφίβολον εἶναι ἡ παῦσις τῆς ζωῆς, ὁ θάνατος. Ἐν τούτῳ μόνῳ ὑπάρχει ἡ ἀληθὴς ἀνάπαυσις, ἃν ἦναι δυνατόν νὰ κληθῇ ἀνάπαυσις ἢ τυχὸν μὴ συναίσθησις τῆς ἐκλειψάσης ὑπαρξεως, τῆς παρελθούσης δυστυχίας.

Τὸ ἐκ Νεαπόλεως λοιπὸν, φίλε μου, ἐβδομαδιαῖον ἀτμόπλοιον ἐφθασεν ἐγκαίρως εἰς Ζάκυνθον· ἀναγνοὺς δὲ τὰς ἐφημερίδας τῆς πόλεως ἐκείνης, ἔμαθον τὴν ἀληθινὰν εἰδήσιν τῆς τελέσεως τῶν ἀρραβώνων τῆς ζωῆς. Ἡ εἰδήσις αὕτη ἐξήρανισεν καὶ τὸ τελευταῖόν μου ὄνειρον, κατεκρήμινε καὶ τὸ τελευταῖον προ-

πύργιον, ὅπερ ἡ ἐλπίς ἀντέτασσε κατὰ τῆς γοργῆς τῇ ποδὶ χωρούσης συμφορᾶς. Τετέλεσται!—ἀνέκραξα ἐν ἑμυτῷ—διὰ παντὸς τετέλεσται! καὶ λαβὼν ἀμέσως τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν ν' ἀναχωρήσω, ἐπορεύθην παρὰ τῇ Μαρίᾳ ὅπως τελευταίαν φορὰν τὴν ἴδω, ὅπως ἴσως διὰ παντὸς ἀποχαιρέτισω τὴν ἀγαθὴν ἐκείνην νεάνίδα. Τὴν Μαρίαν εὗρον ἐν τῇ οἰκίᾳ μόνην, τὸ ἥρεμον δὲ αὐτῆς πρόσωπον ἐπεσκήλασε κατάρχεια καὶ μελαγχολία ἄφατος. Πλησιάζας πρὸς αὐτήν, τὴν ἐχαιρέτισα· ἐκείνη δὲ προσπαθοῦσα νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τοῦ προσώπου της τὴν ἐν αὐτῇ ἐξωγραφημένην λύπην ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὴν ἀποκρύψῃ, καλύπτουσα αὐτὴν διὰ τοῦ πλανωμένου γλυκέος ἐπὶ τῶν χειλέων της μειδιάματος, μ' ἐδέχθη, ὡς πάντοτε, εὐγενῶς καὶ εὐπροσηγόρως. Ἡ ἀγαθὴ νεάνις εἶχε μάθει τὴν ἀπαίσίαν ἀγγελίαν ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὴν γράμματός τοῦ πατρὸς της· μὴ τολμῶσα δὲ νὰ μοὶ ἀποκαλύψῃ τὴν σκληροτάτην ἐκείνην εἰδήσιν, προσεπάθει καὶ πάλιν, ὡς πάντοτε, νὰ μοὶ ἀποκρύψῃ αὐτήν. Ἐγὼ ἐννοήσας τοὺς δισταγμοὺς τῆς Μαρίας·

— Μαρία μου, μὴ στενοχωρῆσαι—τῇ εἶπον, προλειάνας πρὸς αὐτὴν τὴν ὁδὸν τῆς ἀποκαλύψεως·—μὴ θασανίζεσαι νὰ μοὶ τὸ ἀποκρύψῃς· τὰ πάντα ἐγὼ γινώσκω.

— Καὶ ποῖος σοὶ τὸ ἔγραψεν;—ὑπέλαβεν ἐκείνη, προδοθεῖσα ἀμέσως καὶ ὑποτρέμουσα ὡς ἐκ τοῦ φόβου τῆς ἐκρήξεως τοῦ πόνου μου καὶ τῆς ἀπελπισίας μου.—

— Τὸ ἔμαθον—τῇ ἀπήντησα.—

— Ἀλλὰ πῶς, φίλε μου;

— Ἐκ τῶν ἐφημερίδων τῆς Νεαπόλεως.

— Ἀχ! ἐκ τῶν ἐφημερίδων!—μοὶ εἶπε τότε ἐκείνη, δοῦσα διέξοδον εἰς τὰ μὴ πλέον κρατούμενα δάκρυά της· μετὰ βραχεῖαν δὲ σιωπὴν, συνάψασα τὰς χεῖράς της καὶ ἱκετευτικῶς τείνουσα ταύτας πρὸς με·—Γεώργιε—μοὶ εἶπε—καρτερίαν σοὶ συνιστῶ, φίλε μου, καὶ ὑπομονήν.

— 'Υπομονήν, Μαρία!... Ναί, τὸ γινώσκω! ὑπομονήν!... 'Ωραία ἡ λέξις!... — μετὰ τινος δὲ στιγμας σιωπῆς,—πλὴν δι' ἐμὲ, Μαρία, ἀνευ σημασίας.

— Γεώργιε, φίλε μου.....

— 'Ισως θαυμάζεις,—υπέλαβον,—ὅτι ὑπάρχω ἔτι, ἀλλὰ μὴ θαυμάζης, Μαρία! ὑφίσταμαι τὸν ἡθικὸν θάνατον, καὶ ὁ ἡθικὸς θάνατος εἶναι δεινότερος τοῦ φυσικοῦ. Ἐξ ἄλλου πρὸς τί ἡ διατί;... ὀφείλω λοιπὸν νὰ ὑπομείνω.... ὀφείλω νὰ ζήσω... Μήπως δὲν εἶναι ἡ μεγίστη τῶν παρηγοριῶν, ἡ ἀνωτάτη τῶν ἐκνοποιήσεων τὸ νὰ ἀνθίσταται τις εἰς τὰ θεσπίσματα τῆς εἰμαρμένης, καὶ νὰ ρίπτῃ πρὸς αὐτὴν κατὰ μέτωπον τὸ «ὄχι!» δὲν μὲ καταβάλλεις!

— Γεώργιε, φίλε μου...

— Καὶ τί κενώτερον,—ἐξηκολούθησα ἐν τῇ ἀκηθέτῳ ἐκείνῃ ὁρμῇ τῶν ἰδεῶν μου,—ἀπὸ τὸν εὐχαριστημένον καὶ εὐδαιμονοῦντα ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλα μειδιῶσιν, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου ἰσοπεδοῦνται ὅλα τὰ κωλύματα, καταρρέουσιν ὅλα τὰ ἐμπόδια, ἐνῶ ὁ ταλαιπωρούμενος ἄνθρωπος, ὁ δυστυχῶν, ὁ διωκόμενος ἀντιπροσωπεύει δύναμιν παλαιούσαν πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ πεπωμένου! Εἶναι οὗτος ἴσως ὁ μύρμηξ ὁ πρὸς τὸν ἐλέφαντα μαχόμενος; ἀδιάφορον ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πάλης ταύτης, ἀδιάφορον ἐὰν ἐξοντωθῇ, ἐὰν κατὰ κράτος ὁ μύρμηξ ἡττηθῇ,—ἀρκεῖ ὅτι ἀντιπαρετάχθη, ἀρκεῖ ὅτι ἐπάλαυσε. Τὰ δάκρυα καὶ τὰ βόσωνα εἶναι, ὡς λέγουσι, τὰ φυσικὰ κληροδοτήματα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τοῦτον τὸν κόσμον. Λοιπὸν ταῦτα εἶναι μία εὐτυχία εἰς τὴν δυστυχίαν! — «Ὁχι! ὄχι! ἡ μόνη ἐν τῇ δυστυχίᾳ εὐτυχία θὰ ἦτο ἡ παραφροσύνη!

— 'Ησύχασον, Γεώργιέ μου...

— Ἀλλὰ μήπως, Μαρία, — ἐξηκολούθησα ἀναπτύσσων ἔτι μᾶλλον τὸν παράλογον συλλογισμὸν μου, — δὲν ἔχει οὕτως; Τί εἶναι, σ' ἐρωτῶ, τί εἶναι τὸ λογικόν, ἢ εἰς τί μᾶς χρησιμεύει;

Μήπως τοῦτο δὲν εἶναι ἡ ἡθικὴ καταληψία, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ πᾶσων ἀσθάνεται, ὁρᾷ καὶ ἀκούει τὰ κινεωθέντα του γινόμενα, καὶ ὅμως ἀσπλος, δέσμιος, παράλυτος δὲν δύναται ἐπ' αὐτῶν τὸ οὐδέν! Δὲν εἶναι τάχα εὐτυχέστερος ὁ σκύλος σου; Διὰ τί λοιπὸν εἶναι δυστυχὴς ὁ τρελλός; «Ὁχι! ὄχι!» δὲν εἶναι, δὲν εἶναι, Μαρία.

— 'Ησύχασον, φίλε μου — ἐπανέλαβον ἡ ἀγαθὴ ἐκείνη νεᾶνις προσπαθούσα νὰ μετρίσῃ τὴν ἀπελπίσάν μου, — ἀναδείχθητι γενναῖος καὶ μεγαλόφυχος. Ἦσαι ἄνθρωπος, καὶ ὡς τοιοῦτος, ὀφείλεις νὰ ἐκκαρτερήσῃς εἰς τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου! δεῖξον λοιπὸν, φίλε μου, πῶς εἶναι τὸ ἡθικόν σου ἀνάστημα, δεῖξον τὴν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἐμπρέπουσαν καρτερίαν καὶ ὑπομονήν.

— Τὴν ὑπομονήν τὴν ἔχω, ὦ Μαρία, — τῇ ἀπήντησα — Τώρα πλεον ἀπεφασίσθην εἰς τὴν τύχην μου, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μοὶ ἀφαιρεῖ τὸ δικαίωμα νὰ ἐξετάζω τὴν ἀθλιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ ἐλεεινολογῶ τὸ ἄσκατον τῆς ὑπαρξέως του. Ἄλλως τε τί ὠφελοῦσιν οἱ θρῆνοι εἰς τὰ τεθᾶμμένα ἤδη σώματα; Μὲ τυφλοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς δὲν εἶναι τάχα πρῶτον τιμότερον τοῦ φωτός τὸ σκότος!

— Γεώργιε,—υπέλαβεν ἡ Μαρία, θελήσασα νὰ πρᾶνῃ τὴν φαινομενικῶς καταπάσαν καὶ ὅμως ἔτι μαινομένην ἀπελπίσάν μου, — μὴ ἀπελπίσῃς, φίλε μου! πᾶσα ἐλπίς δὲν ἐξέλιπεν ἐν: οἱ γὰρ δὲν ἐτελέσθησαν ἀκόμη.

— «Ὁχι, Μαρία μου, δὲν δύναμαι νὰ ἐλπίσω πλέον. 'Η Ζωὴ δι' ἐμὲ ἀπώλεσθη διὰ παντός.

— Ἄς ἴδωμεν πρῶτον, Γεώργιε...

— «Ὁχι, ὄχι, Μαρία! δὲν θέλω νὰ ὀρέψω τὴν καρδίαν μου δι' ἀπατηλῶν ἐλπίδων, διότι ἡ κατόπιν ἐμβαίσις τῆς ἀπάτης μου θὰ ἦτο, εἰ δυνατόν, ἔτι σκληροτέρα, ἔτι φρικωδεστέρα τῆς παρούσης ὀδύνης μου! Σ' εὐχαριστῶ ὅμως, Μαρία, — προσέθηκα, — σοὶ εἶμαι εὐγνώμων, καὶ ἐὰν σοὶ ἦμαι μέχρι θανάτου, διὰ τὴν εἰς

πρηνή βοήθειαν, διὰ τὴν ἀδελφικὴν περὶ θαλψιν, ἃς μοι ἐδαφίλευσας εἰς τὰς θυσάνους μου, εἰς τὰ δεινὰ μου. Κατὰ πρῶτον ἤλθον ἐνταῦθα ἵνα σ' ἀποχαιρετίσω, διότι αὖριον ἀνυπερθέτως ἀπέρχομαι εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ δεύτερον νὰ σέ παρακαλέσω νὰ διαβιβάσῃς τὸ τελευταῖον τοῦτο πρὸς τὴν Ζωὴν γράμμα μου.

— Ἀλλὰ πῶς;—ἀνέκραξεν ἡ Μαρία, ἐκπληκτος καὶ διστάζουσα.—

— Μὴ διστάζῃς, Μαρία μου!—τῇ ἀπάντησα, εἰσδύσας εἰς τὰ μυχαίτατα τῆς διανοίας της,—παρῆλθε, φίλη μου, ἡ στίγμὴ τῆς ἐξάψεως· τώρα πλέον, κατὰ δυστυχίαν μου, δὲν δύναμαι οὔτε ν' ἀγανακτήσω, οὔτε νὰ ὀργισθῶ κατὰ τῆς Ζωῆς. Ὡχ! εἴθε νὰ ἤδυναμην! διότι τότε θὰ ὑπέσχεον ἑτι ἐλπίς παρηγορίας δι' ἐμέ, ἐνῷ αὕτη νῦν ὀλοσχερῶς μ' ἐγκατέλειψε. Τέλος ἰδοὺ τὸ γράμμα· ἀνάγνωθε πρῶτον αὐτό, πρὶν ἢ τὸ ἀποστείλῃς, καὶ ἀφοῦ τὸ ἀναγνώσῃς, ἂν τὸ ἐγκρίνῃς, τὸ ἐσωκλείεις εἰς τὸ ἰδικόν σου.

Ἐκείνη δὲ, λαβοῦσα ἀνὰ χειρὸς τὸ γράμμα, μετὰ λυγμώδους καὶ συγκεκινημένης φωνῆς ἤρχισε νὰ τὸ ἀναγινώσκῃ. Εἶχε δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὡς ἀκολούθως.

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

Ζάκυνθος 22 Ἰουνίου

Τὸ τελευταῖόν μου «χαῖρε»

ΖΩΗ ΜΟΥ,

Ἀληθὲς εἶναι τάχα ἢ ψευδὴς ἡ ἀπαιτία εἰδήσις; Τετέλεσται λοιπόν, Ζωή μου; Τετέλεσται; διὰ παντός τετέλεσται; — Ὡχ ναί! εἶναι θέβαιον, εἶναι ἀναμφίβοτον, ἀδιαφιλονέκητον. Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις πρὸ πολλοῦ ἐξεδόθη· ἔπρεπε λοιπόν αὕτη νὰ ἐκτελεσθῇ. Τοιοῦτο τρόπος ἔδοξε τῇ εἰμαρμένῃ, καὶ τίς δύναται νὰ μεταβάλῃ τὰς θελήσεις της; Ἡγνῶουν ὁ ἄρρων ὅτι εἶναι ἀνεφεσίβλητοι αἱ ἀποφάσεις της, καὶ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ μου ταύτη, ὁ βλαξ, περιέμενον ἀκόμῃ, ἔλπιζον ἔτι.

Ζωή μου, συγχώρησόν με, ἂν ἴσως ἀκουσίως σὲ λυπήτω, ἀλλὰ πρέπει νὰ σοὶ γράψω τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμάς· τοῦτο μοὶ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς πενθούσης καρδίας μου. Αἱ ἔσχαται αὐτὰς λέξεις μου εἶναι οἱ ἵστατοι στεναγμοὶ ἐνὸς ψυχorroαγούντος, εἶναι οἱ τελευταῖοι φθόγγοι τοῦ Γεωργίου σου. Πρέπει νὰ σοὶ γράψω ἵνα σοὶ εἰπῶ ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ μου οὐδὲν κατὰ σοῦ παράπονον ἀπέμεινεν.—ὅτι σ' ἀγαπῶ, Ζωή μου, ὡς πρότερον, καὶ θὰ σ' ἀγαπῶ ἕως ὅτου ἀποθάνω. Σ' ἀγαπῶ, ἰδικήν μου ἢ ξένην, ζῶσαν ἢ τεθνηκυῖαν. Διότι καὶ πῶς νὰ λητμονήσῃ καὶ νὰ μὴ ἀγαπᾷ ὁ Γεώργιος τὴν Ζωὴν του; Καὶ εἶναι ποτὲ τοῦτο δυνατόν; Ὡχ! ὄχι, ἀγάπη μου, διότι διὰ νὰ σὲ λητμονήσω καὶ νὰ μὴ σ' ἀγαπῶ, πρέπει πρῶτον νὰ σβέσωσιν τὴν ὑπαρξίν μου, καὶ νὰ συντρίψωσιν εἰς τὰ στήθη μου τὴν διὰ σὲ μόνον πάλουσαν καρδίαν μου.

Τὸ δακτυλίδιον σου, τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς σου, τὴν εἰκόνα σου, ἅπαντα τὰ ἢ ἰδίᾳ διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν σου μὲ ἔδωκας, ὥσπερ ἐπιμαρτύρησιν τοῦ θεοῦ καὶ ἀτελευτήτου ἔρωτός μας, τὰ ἄψυχα ταῦτα ἀντικείμενα, τὰ μόνα ταῦτα λείψανα τοῦ ναυαγίου τῆς καρδίας μου, ψυχῇ μου, μὴ ἀπαιτήσης νὰ σοὶ ἀποδώσω, διότι δὲν δύναμαι νὰ τὰ πράξω, δὲν ἔδύναμαι ἀπ' αὐτὰ νὰ χωρισθῶ, διότι δι' αὐτῶν θαυκαλίζομαι, ἀνέχομαι τὴν ὑπαρξίν, ἐλπίζω ἀκόμῃ. Ἀλλ' ἴσως θὰ μοὶ ἔλεγες· «Γέλοιπόν νῦν πλεον ὠφελοῦσιν ὅλα αὐτά, Γεώργιε; Δὲν τὸ γινώσκεις ὅτι ἐγὼ ἀνέκαθεν εἰς ἄλλον; ὅτι διέσπασαν σκληρῶς καὶ ἀποτόμως τὸν μεταξὺ μας σύνδεσμον, ὅτι ὅλα ἐτελείωσαν, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ὀνείρων μας, ἐξ ὅλων τῶν ἐλπίδων τοῦ μέλλοντός μας, ἄλλο τι δὲν ὑμᾶς ἀπέμεινεν ἢ ἡ ἄγονος διαβεβαίωσις ὅτι ἀγαπώμεθα ἀκόμῃ; Πλὴν καὶ τοῦτο πρὸς τί ἢ διατί; ἄρα γε μᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ ἀγάπη αὕτη;...» Δὲν βλέπεις, δὲν πείθεται, Γεώργιε,

ἰδοὶ ὅλα εἶναι ψεῦδος καὶ ἀπάτη εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, καὶ τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι ψεῦδος, ὁ ἔρως, ψεῦδος εἶναι καὶ αὐτός;»

Γλυκεῖα παρθένε, ὅλα δὲν εἶναι ψεῦδος εἰς τὴν γῆν, ἄχι, ὄχι! διότι ἐὰν ὁ ἀγνός ἔρως ψεῦδος ἦτο καὶ αὐτός, θὰ ἐδολασφύμουν—Θεέ μου!—καὶ θὰ ἔλεγον ὅτι εἶναι ψεῦδος καὶ ὁ Θεός, καὶ ὁ Θεός δὲν εἶναι ψεῦδος. Ὁ ἀληθὴς ἔρως, Ζωή μου, εἶναι οὐράνιος ἀκτίς, ἣν ὁ Πλάστης ἐδώρησάτο εἰς τὸν ἄνθρωπον ἵνα γίνῃ σκόπιμος, ἵνα καταστῇ ἀνεκτὴ ἡ ἐν τῷ κόσμῳ παρουσία του, ἡ ἐν τῇ γῇ διαμονή του. Ἀλλ' ἔτι καὶ πάλιν ἀναφωνήσῃς· «Πῶς λοιπόν, καὶ διατί ἐχωρίσθημεν;» Ἀλλὰ μήπως, Ζωή μου, σὺ δὲν εἶσαι ἰδική μου; Ἀλλὰ μήπως ἡ ἐκδηλωθεῖσα ἐπιθυμία τῶν δύο ἡμῶν καρδιῶν, αἵτινες συνεννοηθεῖσαι ἀμέσως, συνεθερίσταν διὰ τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀδιαρρήκτου δεσμοῦ τῆς αἰωνίου ἀγάπης μας, — μήπως οὗτος δὲν εἶναι θεὸς ἀρραβῶν, ὁ ὁποῖος μᾶς συνήνωσεν εἰς τὴν παρούσαν καὶ θὰ μᾶς ἐνώσῃ διὰ παντός εἰς τὴν μέλλουσαν ἡμῶν ζωὴν; — Ἐγὼ λοιπόν σέ νομίζω ἰδικήν μου, ὡς ἔν ἤθελον σέ ὁδηγῆται ἐνώπιον τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἰψίστου. Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ὁ ἔρως μας καὶ βωμός ἡ καρδιά μας. Αὗται προσέφερον τὸ σιωπηλὸν καὶ ἐνδύμυχον ἐκεῖνο «Ναί». τίς λοιπόν θὰ τολμήσῃ ποτὲ νὰ μᾶς χωρίσῃ; Τίς θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς ἐπιβάλῃ νὰ μὴ ἀγαπώμεθα; Ἄς ἀφαιρέσωσι πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀνοιξὶν τὰ ρόδα καὶ τὸ ἡδυπαθές τῆς ἀηδονοῦς κελάδημα, ἀπὸ τὸν ἥλιον τὰς φωτοδόλους καὶ χρυσοφργεῖς ἀκτῖνάς του καὶ ἀπὸ τῆς μητρὸς τὰ στέρνα τῇ ἀπεριόριστον καὶ γλυκεῖαν πρὸς τὸ τέκνον τῆς ἀφοσίωσιν, καὶ τότε ἄς ἀποσπάσωσιν, ἂν δύνανται, ἐκ τῶν καρδιῶν μας τὸν σφοδρὸν καὶ ἀνέσπερον ἔρωτά μας.

Ὁ ἔρως μου ὑπῆρξεν ἀγνός καὶ ἄγιος, τὸ γινώσκεις, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ ἐπικαθῆται ἐπὶ τῆς καρδίας μου. Ἡ

ἐκ μέρους σου ἐγκατάλειψις ἡ, ἂν θέλῃς, ὁ βεβιασμένος οὗτος χωρισμός μας, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ παύσις πάσης χαρᾶς, πάσης ἐλπίδος. Ὁ ἄνθρωπος, Ζωή μου, ἐξοικειοῦται μετὰ τῆς σιωπῆς, μετὰ τῆς μονώσεως, μετὰ τοῦ πόνου, ταῦτα δ' ἔτι δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ τὰς ἡδύτητας, τὰς τέρψεις των, ὅταν ὁ ταλαιπωρούμενος συναισθάνηται ὅτι δὲν εἶναι πρόσθενος αὐτός ὁ ἴδιος τῶν βασάνων του, ἀλλ' ὅτι θῦμα τῆς ἀνηλεοῦς τύχης ἐπescen. Ὁ ἔρως ὁ δικός μας ἦτο παρὰ πολὺ ἱερός, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡδύνατο νὰ συνυπάρξῃ μετὰ τοῦ ἐγωῦ τοῦ κόσμου τούτου, δὲν ἡδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ἐνώσεώς μας εἰς τὴν γῆν. Ὁ ἔρως ὁ ἰδικός μας τὴν κατοικίαν, τὴν ὑπαρξίν του ἀλλαγοῦ ἄς ζητήσῃ, ἐκεῖ, ὅπου ἡ νύξ εἶναι ἀγνωστος, ἐκεῖ, ὅπου ὁ εὐγενὴς παλμός τῆς καρδίας δὲν ἀποκαλεῖται βλακίκα. Εἰς τοὺς οὐρανούς λοιπόν, ἀγάπη μου, σὲ περιμένω, ἀκούσον, Ζωή μου, ἐκεῖ σὲ περιμένω.

Ζωή μου, φῶς εἰς τὸ σκοτάδι τῆς ἐπαρξέως μου, βασίλισσα τῆς καρδίας μου, ψυχὴ τῆς ψυχῆς μου, χαῖρε, διὰ τελευταίαν φορὰν, χαῖρε. Ἀν δέ ποτε ἴστανάξῃς ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ τῶν ἀνθρώπων, μὴ βαρυθυμῆταις ποτὲ, ψυχὴ μου, κατὰ τοῦ Πλάστου, διότι οὗτος τὰ πάντα καλῶς ἐποίησεν διότι οὗτος δέχεται μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτάς τὰς τεθλιμμένας ψυχάς, τὰς ἐρῶσας καρδίας. Ἄς μὴ καταρασθῶμεν οὐδένα, ἄς μὴ ἀγανακτήσωμεν κατ' οὐδενός. Τὴν μόνην κατάραν, τὴν μόνην τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν πρὸς τοὺς δικαίους μας θὰ ἐπέβαλλον, θὰ ἦτο νὰ μὴ ἀγαπήσωσι ποτὲ, νὰ μὴ βλαστήσῃ ποτὲ ἐν τῇ καρδίᾳ των τὸ ἐνθεον ἐκεῖνο αἶσθημα, τὸ μεταρσιῶν καὶ ἀποθεῶν τὸν ἄνθρωπον, ἡ ἀγάπη. Ζωή μου, παρηγορήθητι, καὶ ἰπόμενε τὴν δυστυχίαν, ἥτις μᾶς ἐπεφυλάττετο, διότι ὁ λίγον ἔτι θὰ ὑποφέρωμεν. Παρηγορήθητι, διότι, ὡς βλέπεις, παρηγοροῦμαι καὶ ὑπομένω, καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ παρηγορῶ

γῶ, ὅστις τοσούτον ἔχω ἀνάγκην περι-
βάλλεω καὶ παρηγορίας. Ἄς κλείσωμεν
ἐν ταῖς καρδίαις μας τὸν ἀδικηθέντα
ἐρωτά μας, ἃς ἐπιβάλλωμεν εἰς τὰ στή-
θη μας τὴν βεβιασμένην καρτερίαν καὶ
ὑπομονήν.

Τὴν πένθιμον λέξιν, ὅσον καὶ ἂν τὴν
ἀποτροπιάζωμαι, πρέπει νὰ τὴν προφέρω
ὀφείλω νὰ τελειώσω τὸ γράμμα μου. Εἴ-
ναι σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον, ἀλλὰ πρέ-
πει. Χαῖρε, λοιπὸν, Ζωή μου, διὰ παν-
τός χαῖρε. Ζωή μου, διὰ τελευταίαν φο-
ρὰν ἐν τῇ γῇ σοὶ λέγω τὸ χαῖρε· εἴ-
ναι ἡ τελευταία μου λέξις, ἡ τελευταία
λέξις τοῦ θνητοῦ τῶρα πλέον διὰ σέ
Γεωργίου σου. Σὲ περιμένω ὅμως, Ζωή μου,
ἐκεῖ ἐπάνω... σὲ περιμένω, ἀκουσον, ἀ-
γάπη μου, εἰς τοὺς οὐρανούς... σὲ πε-
ριμένω... σὲ περιμένω...

Ὁ διὰ σέ τελευτήσας
καὶ ὅμως πάντοτε

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΥ

Μετά τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ γράμματος
τούτου τοῦ πιστῶς ἀπεικονίζοντος διὰ
τοῦ ἐν αὐτῷ ἐπικρατοῦντος ἀπέλπιδος
ὑφους τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῆς δια-
νοίας μου, κατὰ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν
τὸ ἔγγραφο, ἐπῆλθε μεταξύ τῆς Μαρίας
καὶ ἐμοῦ ἀκούσιος σιωπῇ, σιωπῇ ὅμως
εὐγλωττος, ἐπεξηγοῦσα κάλλιον παντός ἄλ-
λου κενοῦ λόγου, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἁ-
κραν τῆς καρδίας μου κατάπτωσιν, ἀφ' ἑ-
τέρου δὲ τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς τῆς
Μαρίας, ἣτις ἀναλογιζομένη τὸ μέγεθος
τῆς δυστυχίας μου, ἐγκαρδίως συνεμερί-
ζeto αὐτήν.

Ἡ Μαρία ἀπομάζεσα κατὰ πρῶτον
τὰ δάκρυά της, ἔστρεψε πρὸς με τὸ συμ-
παθὲς αὐτῆς βλέμμα· ἐναποθεῖσα δὲ συ-
νάμα εἰς τὸ θυλάκιόν της τὸ γράμμα
μου, καὶ σιωπηλῶς δηλώσασά μοι ὅτι
συνῆκει νὰ τὸ ἀποστείλῃ, μοὶ ἀπέτεινε
μετὰ ταῦτα τὸν λόγον.

— Γεώργιε—μοὶ εἶπεν—ὀφείλω καὶ
πάλιν νὰ σοὶ ἐπαναλάβω ὅτι δὲν
πρέπει νὰ ἀπελπίζεσαι, διότι οἱ γάμοι

δὲν ἐτελέσθησαν ἔτι, καὶ τίς αἶδε, φί-
λε μου...

— Ὅχι,—τῇ ἀπάντησα, διακόψας αὐ-
τήν,—ὄχι, Μαρία, δὲν εἶναι δυνατόν. Τε-
τέλεσται... τὸ γινώσκω, τὸ αἰσθά-
νομαι... καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐλπίζω
πλέον· ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ ἐλπίζω.

— Ἀλλὰ, φίλε μου...

— Φθάνει, Μαρία μου, σὲ παρακαλῶ,
φθάνει. Ἀθρίον, ὡς σοὶ εἶπον, λίαν· πρὸς
ἀναγκρῶν· πρέπει λοιπὸν ἀπὸ τοῦδε νὰ
σ' ἀποχαιρετίσω. Ἴσως πλέον δὲν με ἴ-
δῃς ἐνώπιόν σου, ἴσως πλέον δὲν ἀκού-
σῃς νὰ γίνηται λόγος περὶ ἐμοῦ. Ἀλλ'
ἂν ποτε μάθῃς ὅτι ὁ Γεώργιος ἀπώλετο,
ὅτι ὁ Γεώργιος ἀπέθανε, μακάριστόν με, Μα-
ρία μου, διότι ὁ θάνατος θὰ ᾔῃαι ἡ σω-
τηρία μου, διότι ἐν μόνῳ τῷ μνήμα-
τι θὰ ταφῶσι τὰ δεινά μου. Τὴν δὲ
Ζωήν μου, ἂν ποτὲ ἴδῃς, εἰπέ την, σὲ
παρακαλῶ, διαβεβαίωσέ την, σὲ ἰκε-
τεύω, ὅτι ὁ τελευταῖός μου λόγος πε-
ρὶ αὐτῆς ἐστράφη, ὅτι ὁ τελευταῖός μου
στεναγμός δι' αὐτήν καὶ μόνην θὰ ἐξέλ-
θῃ ἐκ τῆς πονούσης καρδίας μου. Πρὸς
σὲ δὲ, Μαρία μου, ἀνεξάλειπτος ἔσται
ἡ εὐγνωμοσύνη μου ἀθ' ὅσων ὑπὲρ
ἐμοῦ ἔπραξας· ἂν δὲ ἐν τῇ ἐξάψει
μου, ἐν τῇ παραφορᾷ μου παρεστράπην
μὴ τηρήσας τὸν πρὸς σὲ ὀφειλόμενον
σεβασμόν, συγχώρησόν με, φίλη μου, συγ-
χώρησόν με.

— Γεώργιε,—ὑπέλαθεν ὑποκλαίουσα
ἡ καλὴ ἐκείνη νεάνις·—μὴ ἀπελπίζεσαι,
φίλε μου. Ἐλπίζω ὅτι θέλω σ' ἐπανί-
δει· ἀπαιτῶ δὲ ὅπως μοὶ γράψῃς.

— Λυποῦμαι, Μαρία,—τῇ ἀπάντησα·—
ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ τὸ πράξω.

— Ἀλλὰ διατί;

— Διότι ὑπὲρ τὸ δέον κατεχράσθην
τὴν φιλίαν σου· τῶρα ὅμως δὲν πρέπει
πλέον. Θέλω γράφει ἐνίοτε ὅμως πρὸς
τὸν πατέρα σου, καὶ ἀπὸ τὰς πρὸς ἐ-
κεῖνον ἐπιστολάς μου θέλεις μανθάνει
περὶ ἐμοῦ.

— Ἀλλὰ διατί [δὲν θέλεις νὰ γρά-
φῃς κατ' εὐθείαν πρὸς ἐμέ;

— Διότι, Μαρία μου, δὲν πρέπει. Ἐνωσῆς ὅτι ὁ κόσμος καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἔξεις εἰς ἃς διτυγχῶς ὑποχέμεθα, δὲν τὸ ἐπιτρέπουσι τὸ καταλαμβάνεις.

Τότε δὲ ἐκείνη, ὅπως ἐξαλείψῃ πᾶσαν ὑπιστάμενην ἔτι ἐν ἐμοὶ πρόληψιν ὡς πρὸς τὴν κατ' εὐθεῖαν μετ' αὐτῆς ἀλληλογραφίαν μου, μοι διακρίνωσε τὸν μέλλοντα γάμον της μετὰ τινος κυρίου ἐκ Νεαπόλεως. Τὸν γάμον τοῦτον εἶχε συνημολογήσει ὁ πατήρ της ἐν Νεαπόλει, ὁπόθεν εἶγεν ἀναγγελεῖ αὐτὸν πρὸ δύο σχεδὸν ἐβδομάδων πρὸς τὴν Μαρίαν. Ἡ δὲ Μαρία ὑπὸ φιλοικτιρμόνος καὶ ὑψηλοῦ αἰσθήματος κινουμένη ἀπέφυγε νὰ μοι ἀποκαλύψῃ τὸ συνοικέσιον τοῦτο μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, μὴ θελήσασα νὰ μοι ἀναφέρῃ τι δυνάμενον νὰ δεινώσῃ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἀπελπισίαν, ἅτε καλῶς γινώσκουσα ὅτι πολλάκις ἡ ἀγγελία τῆς τῶν ἄλλων εὐτυχίας πικροτέραν καθίστησιν εἰς τοὺς δυστυχούντας τὴν μαστίχουσαν αὐτοὺς συμφορὰν.

Ἐγὼ τότε ἐννοήσας ἅπασαν τὴν ἀβρότητα τῆς πρὸς ἐμὲ συμπεριφορᾶς ταύτης τῆς Μαρίας, ἅμα δὲ καὶ ὑπὸ πείου εὐγενοῦς αἰσθήματος ὑπηγορεύθη, — Μαρία μου, — τῇ εἶπον, — ἔσο εὐτυχὴς τὸ ἐπιθυμῶ ἀπὸ μέσης καρδίας, σοὶ τὸ εὐχομαι ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς μου.

— Γεώργιε, — ὑπέλαβεν ἐκείνη, — σ' εὐχαριστῶ, σ' εὐχαριστῶ. Ἐλπίζω δὲ, — προσέθηκεν, — ὅτι ἐξέλιπε τώρα πᾶσα δυσκολία ὅπως μοι γράφῃς κατ' εὐθεῖαν.

— Ναί, Μαρία, — τῇ ἀπάντησα, — σοὶ τὸ ὑπόσχομαι, θέλω σοὶ γράφει.

Ἀποχαιρετίσας δὲ αὐτὴν, ἐναπέθηκα ἐπὶ τῶν λευκῶν χειρῶν της τῆς φίλικας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τὸ φίλημα, ἀπῆλθον δὲ τῆς οἰκίας ἐκείνης ὅπως δι' ὑστάτην φορὰν μεταβῶ εἰς τὸ προσκυνητήριον τοῦ ἔρωτός μου, εἰς τὴν ὡραίαν ἐκείνην ἑπαυλιν, ὅπως ἴδω διὰ τελευταίαν ἔσως φορὰν τὴν θέσιν ἐκείνην, ὅπου ἐγὼ καὶ ἡ Ζωὴ μου εὐέλπιδες καὶ χαίροντες προσεβλέπομεν ἀνέφελον καὶ γελῶν τὸ μέλλον.

Μεταβάς λοιπὸν ἐκεῖ καὶ γονυπατήσας ἐνώπιον τῆς λιθίνης στήλης ἐκλαύσα πικρῶς τὸν ἀπολεσθέντα ἔρωτά μου· τὴν δὲ ἀκόλουθον πρωτὴν τῆς 23.ης Ἰουνίου 1861, διὰ τοῦ αὐστριακοῦ ἀμπιστολίου ἀπῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὴ προσδοκῶν τι πλεον ἐπὶ τῆς γῆς, μηδὲν ἐλπίζων.

[ἀκολουθεῖ]

Φ. KAPPED.

ΤΟ ΑΝΩΝΥΜΟΝ ΑΡΙΣΤΟΓΡΗΜΑ.

Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

ὑπὸ τῆς δεσποινίδος Μ. . .

Ὁ Ῥούβενς ἡμέραν τινὰ διερχόμενος τὰ περὶχωρὰ τῆς Μιδρλίτης, εἰσῆλθεν εἰς τινα μονὴν λίαν αὐστηροῦ βίου, καὶ μετ' ἐκπλήξεως παρατήρησεν εἰς τὴν πτωχὴν καὶ ταπεινὴν θέσιν τῶν φιλτῶν τοῦ μοναστηρίου εἰκόνα τινὰ ἀποκαλύπτουσαν τὴν ὑψηλοτέραν διάνοιαν. Ἡ εἰκὼν ἐκείνη παρίστα τὸν θάνατον μοναχοῦ τινος. Ὁ Ῥούβενς προσεκάλεσε τοὺς μαθητὰς του, ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν εἰκόνα καὶ πάντες συνεμερίσθησαν τὸν θαυμασμόν του.

— Καὶ τίς ἠδύνατο νὰ ᾔναι ὁ πτωχὴς τοῦ ἔργου τούτου; ἠρώτησεν ὁ Βάν Δισκ, ὁ εὐνοούμενος μαθητὴς τοῦ Ῥούβενς.

Ὅνομά τι ᾔτο γεγραμμένον κάτωθι τῆς εἰκόνης· ἀλλὰ μετ' ἐπιμελείας τὸ εἶχον ἐξαλείψῃ ἀπάντησεν ὁ Βάν Θύλδεν.

Ὁ Ῥούβενς προσεκάλεσε τὸν ἡγουμένον τῆς μονῆς, γέροντα μοναχόν, καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ τεχνίτου εἰς ὃν ὤφειλε τὸν θαυμασμόν του.

— Ὁ ζωγράφος δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.